

larda isə 20 mm olur. Leysan yağışları zamanı 2-3 mm/dəq, bəzən də 4 mm/dəq intensivlik müşahidə olunur. Yazda maksimum yağıntılar zamanı sürüşmələrin fəallaşması qeyd olunur.

Texnogen amillər. Ərazilərin istifadə edilməsi dağlıq rayonlarda ekzogen geoloji proseslərin inkişafının qanunauyğunluqları öyrənilmədən həyata keçirilsə, bu proseslərin inkişafı zamanı fəlakətli halların meydana çıxmasına səbəb olar. Ekzogen geoloji proseslərin fəallaşmasında təsərrüfat fəaliyyətinin aşağıdakı əsas istiqamətlərini göstərmək olar: meşələrin qırılması, mal-qaranın çox otarılması ilə çəmənliklərin məhv edilməsi, hidrotexniki tikintilər, yol-tikinti işləri.

Seysmik amillər. Ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikasının ərazisi geoloji quruluşunun mürəkkəbliyinə görə, dağ əmələgəlmə prosesinin davam etdiyi bir ərazi kimi fəal seysmik zonaya daxildir (Rixter şkalasına görə 7-9 bal). Məhz bu bölgələrdə zəlzələlərdən sonra ekzogen geoloji proseslər (sürüşmələr, qar uçunları, çökmələr) aktivləşir.

Hidroloji amillər. Ərazinin əsas hidroqrafik şəbəkəsi olan Viləşçayı və onun qolları ilə daimi axan sular süxurların aşınmasında rol oynayan əsas amillərdən biridir. Atmosfer çöküntülərinin çox olduğu dövrlərdə aşınma-sürüşmə prosesləri daha da fəallaşır. Yeraltı sular sürüşmə sahələrində, çay vadilərində 950-1020 m mütləq yüksəkliklərdə 2-5 m və 5-10 m dərinliklərdə, çay dərələrindən uzaqlaşdıqca 10-20m, yüksəkliklərdə isə 20m-dən artıq dərinliklərdə qeydə alınmışdır.

Astara rayonu ərazisindən keçən Pensər çayı, onun Süxəri və Küləriyyə qollarından ibarətdir. Pensər çayı öz başlanğıcını Dağlıq Talışdan götürüb, Xəzər dənizinə tökülür. Bu çayların gursulu zamanlarında yamacları boyunca eroziya, uçqun və sürüşmə prosesləri geniş inkişaf edir.

TALIŞ ZONASININ CƏNUB-ŞƏRQ HİSSƏSİNİN MÜHƏNDİSİ-GEOLOJİ ŞƏRAİTİNİN FORMALAŞMASINDA HİDROLOJİ AMİLLƏRİN ROLU

Cəlilova R.O. – IV kurs tələbəsi
Bakı Dövlət Universiteti

Talış zonası orografik baxımdan şimal-qərbdən cənub-şərqə uzanmış və dağarası çökəkliklərlə ayrılmış qırıxıqlıq silsilələrindən ibarət Talış dağlıq sistemini əhatə edir. Ərazi şərqdən, şimal-şərqdən Lənkəran ovalığı ilə, cənubdan, qərbdən və şimal-qərbdən İran Respublikası ərazisi ilə sərhədlənir.

Ərazidə yayı quru keçən mülayim-isti iqlim, yağıntıları bərabər paylanan mülayim-isti iqlim, yayı quraq keçən quru çöllərin mülayim-isti iqlimi və yayı quraq keçən çöllərin soyuq iqlimi kimi iqlim tipləri yayılmışdır.

Talış dağları inkişaf etmiş çay şəbəkəsi ilə xarakterizə olunur: əsas çayları olan Viləşçay, Təngəruçay, Lənkərançay və s. kimi çaylar enlik istiqamətində axır və dərin V-şəkilli dərələr yaradır.

Talış dağlarının dağətəyi zonalarında sarı dağ-meşə torpaqlarına və podzollaşmış sarı torpaqlara, həmçinin qonur, qəhvəyi dağ-meşə torpaqlarına rast gəlinir.

Talışın bütün dağlıq hissəsini paleogen, dağətəyi və düzənlik hissəsini isə neogen və antropogen çöküntüləri təşkil edir.

Talış qırıxıqlıq zonası Böyük və Kiçik Qafqaz zonası kimi, hidrogeoloji baxımdan çox mürəkkəb təzyiqli su sistemə malikdir. Dağətəyi düzənlikdə dördüncü dövr çöküntülərində üç sulu horizont: üst qrunt suları və iki təzyiqli sulu horizontlar (xvalın-xəzər və baki mərtəbəsinin) mövcuddur.

Zona üçün ekzogen geoloji proseslərdən bütün region üçün sürüşmələr, töküntülər, uç-qunlar və daş qopmaları daha səciyyəvidir.

Talış zonasının cənub-şərq hissəsinin mühəndisi-geoloji şəraitinin formalaşmasında meteoroloji, texnogen, seysmik, hidroloji amillər mühüm rol oynayır.

Meteoroloji amillər. Talış regionunun iqlimi nəmli subtropik, quraq yay və bol rütubətli iqlim qurşağına aid edilir. İllik yağıntının miqdarı 465-1280 mm arasında dəyişir, maksimum payızda olur ki, bu vaxt yarımillik yağıntının çox hissəsi düşür. Gündəlik yağıntının miqdarı 2 mm, bəzən də 5-10 mm, nadir hal-